

Struktura współczesnej mediolingwistyki rosyjskiej* **

The Structure of Contemporary Russian Medialinguistics

Abstract: At the intersection of two scientific areas – linguistics and media theory – a third one has formed – medialinguistics. The creation of discipline was influenced by both extra- and intralinguistic factors. In the process of shaping the scientific discipline, the object of analysis was formed, which is the media text functioning in a variety of forms: from Twitter entries to media hypertext presented in information waves. The subject matter of medialinguistics became clear, too: the speech activity reflected in different forms of media texts. The interest in media activity induced the author to turn to praxeology – the philosophical theory of activity, fully developed in the Polish philosophy by Tadeusz Kotarbiński. Praxeology indicates to medialinguistics the logic of studying speech activities: from building typologies of means of action, through the establishment of effective regulatory systems of action and identification of operating procedures, to the criticism of human actions from the point of view of their virtues and the criticism of the methods used in these actions. The article shows the formation of medialinguistics as a four-field scientific discipline. In each of the selected scientific fields of medialinguistics, the scope of research tasks and approaches to their implementation are specified. Highlighted areas reveal different sides of effective speech activity in the media environment: the means of speech activity, the regulatory means of implementation of communicative and social actions in media texts, the intertext sets, or media discourses and their structure, and finally, the demonstration of “language abuse” in the media, the principles of successful speech activity and criteria of its efficiency. Thus, the scope of medialinguistics tasks has been determined with its relations to the cognition of the laws of speech activity in the media.

Key words: media text, medialinguistics, four parts of medialinguistics, the grammar of media speech, mediastylistics, medialinguistic discourse research, criticism of media speech

Abstrakt: Na styku dwóch kierunków naukowych – lingwistyki i teorii mediów – ukształtował się trzeci – mediolingwistyka. Kształtowanie się danej dyscypliny przebiegało zarówno pod wpływem czynników o charakterze ekstralingwistycznym, jak i wewnątrzlingwistycznym. W procesie kształtowania się dyscypliny naukowej wyodrębniono obiekt analizy – tekst medialny z całą różnorodnością form, których „odlew” są tworzone przez media – od wpisów w Twitterze do hipertekstu medialnego przejawiającego się w falach informacyjnych. Zrozumiano również, że przedmiotem mediolingwistyki jest działalność językowa, odzwierciedlona w różnego rodzaju tekstach. Zainteresowanie działalnością w mediach zachęciło autorkę artykułu do zwrócenia się ku prakseologii – filozoficznej teorii działania,

* Artykuł powstał dzięki wsparciu Rosyjskiego Funduszu Naukowego (РФН) (grant 19-18-00530).

** Część sformułowań zawartych w niniejszym artykule została opublikowana w języku rosyjskim w: Дускаева Л.Р. *Медиалингвистика в России: становление и структура*. “Вестник Моск.” ун-та. Серия 10. Журналистика. 2018. № 6. С. 48-74.

która w najpełniejszy sposób została opracowana na gruncie polskiej filozofii w pracach Tadeusza Kotarbińskiego. Prakseologia wskazuje mediolingwistyce logikę badania działalności językowej – od tworzenia typologii środków działania poprzez ustanowienie skutecznych systemów normatywnych i ustalanie procedur działania, aż po krytykę działań człowieka i metod stosowanych w tych działaniach. W artykule został zaprezentowany sposób kształtowania się mediolingwistyki jako czteroobszarowej dyscypliny naukowej. W każdym wyodrębnionym obszarze naukowym mediolingwistyki uściśleniu podlega zakres zadań badawczych i podejście do ich realizacji. Wyodrębnione kierunki zajmują się badaniem różnych aspektów skutecznej działalności językowej w środowisku medialnym – środków działalności językowej, normatywnych sposobów prowadzenia działań komunikatywno-społecznych w tekstach medialnych, międzytekstowych całościach – dyskursów medialnych – i ich struktury i, wreszcie, przejawów „nadużyć językowych” w mediach, zasad skutecznej działalności językowej i kryteriów osiągania rezultatu. W obrębie mediolingwistyki określono zatem zakres rozwiązywanych przez nią zadań, związanych z poznawaniem prawidłowości działalności językowej w mediach.

Słowa kluczowe: tekst medialny, mediolingwistyka, obszary mediolingwistyki, gramatyka języka mediów, stylistyka języka mediów, mediolingwistyczne badania nad dyskursem, krytyka języka mediów

1. Wprowadzenie

We współczesnym rosyjskim językoznawstwie na styku dwóch dyscyplin – lingwistyki i medioznawstwa – ma miejsce aktywny rozwój trzeciej, o nazwie wskazującej na jej związek z dwiema wspomnianymi – *mediolingwistyki*. Termin ten pojawił się w lingwistyce rosyjskiej za sprawą prac Tatiany Georgijewny Dobroszkłonskiej, a w polskiej – prac Bogusława Skowronka. Przyjął się on już w badaniach lingwistycznych, jednak bywa definiowany w różny sposób. W niniejszym artykule została przedstawiona struktura tejże dyscypliny za pośrednictwem analizy naukowych tradycji badawczych języka mediów oraz z wykorzystaniem pięcioletniego doświadczenia autorki w redagowaniu międzynarodowego czasopisma naukowego „Media Linguistics” («Медиалингвистика»), w którym publikowane są artykuły uczonych z różnych krajów słowiańskich. Obecnie można śmiało twierdzić, że w mediolingwistyce wypracowano już charakterystyczne, różniące się od stosowanych w innych dyscyplinach naukowych, sposoby dochodzenia do odpowiedzi na sformułowane wobec niej zadania badawcze. W centrum uwagi mediolingwistów znajduje się działalność językowa w mediach, w której wyniku powstają teksty pozwalające na realizację ważnych dla danej sfery zadań komunikacyjnych.

Zwykle przyjmuje się, że działalność językowa jest przedmiotem badań z zakresu psycholingwistyki. Jednak badania w ramach mediolingwistyki, umożliwiające poznawanie typowych cech obiektywizacji skutecznej działalności językowej w tekstach i odniesieniach międzytekstowych, różnią się od prowadzonych w obrębie psycholingwistyki. W psycholingwistyce bada się różne sposoby realizacji działalności językowej przez człowieka (pisanie, mówienie, słuchanie, zapamiętywanie), natomiast w ścisłym kręgu zagadnień interesujących badaczy z dziedziny mediolingwistyki znajdują się formy skutecznej działalności językowej, których celem jest tworzenie tekstów dla środków masowego przekazu.

Zainteresowanie mediolingwistów skutecznym działaniem człowieka wskazuje na wyraźny związek tej nauki z prakseologią – dziedziną filozofii, umożliwiającą dokonywanie

wieloaspektowej analizy działania. Na gruncie prakseologii po pierwsze, opracowuje się typologię środków działania, po drugie, ustala się normy sprawnego działania, po trzecie, ujawnia się procedury działalności językowej, po czwarte dokonuje oceny działań człowieka z punktu widzenia zastosowanych w nich metod i środków (KOTARBIŃSKI, 1975). Mediolingwistyka, która stała się nauką o strukturze czteroobszarowej, korzysta z drogi wskazanej przez prakseologię. W każdym z czterech jej obszarów dokonywana jest analiza właściwego aspektu obiektywizacji skutecznego działania językowego w mediach.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie na podstawie podejść prakseologicznych czteroobszarowej struktury mediolingwistyki, w której współdziałanie poszczególnych składowych pozwala na wykrywanie skutecznych modeli działalności językowej w mediach.

2. Przesłanki rozwoju mediolingwistyki

Pomocną w określeniu miejsca, jakie zajmuje dana dyscyplina wśród innych dyscyplin językoznawczych, jest analiza przesłanek jej rozwoju. Do rozwoju mediolingwistyki w Rosji jako oddzielnej dyscypliny naukowej przyczyniły się czynniki zarówno ekstralingwistyczne, jak i wewnątrzlingwistyczne. W efekcie dany kierunek, który powstał początkowo jako odpowiedź na zapotrzebowanie społeczne związane z praktyczną problematyką redakcji tekstów, publikowanych w środkach masowego przekazu, stopniowo przestaje być jedynie wąsko pojmowaną dyscypliną stosowaną. W miarę wzrostu wpływu mediów na język na początku XXI wieku oraz aktywnego wykorzystania metod zaczerpniętych z innych dyscyplin do badania języka w mediach mediolingwistyka nabiera wymiaru objaśniającego.

Wśród ekstralingwistycznych czynników rozwoju dyscypliny należy wskazać przede wszystkim znaczące rozszerzenie możliwości oddziaływania za pomocą mediów na odbiorcę masowego i zapotrzebowanie na wiedzę o ich wpływie na język. Po wtóre – konieczność prowadzenia dla przyszłych specjalistów przedmiotów związanych z komunikacją wobec wzrostu zapotrzebowania społecznego na wiedzę o oddziaływaniu językowym na odbiorcę masowego. Po trzecie – rozwój technologiczny nowych środków masowego przekazu, który doprowadził do ich znaczących przeobrażeń. I wreszcie – wskazanie języka mediów jako wyznaczającego główny kierunek rozwoju języka narodowego.

Najważniejsze idee mediolingwistyki zostały utrwalone również pod wpływem przesłanek wewnątrzlingwistycznych, które ukształtowały się za sprawą logiki rozwoju językoznawstwa w Rosji i poza jej granicami. Rozwój mediolingwistyki stał się możliwy przede wszystkim dzięki wzrostowi znaczenia w lingwistyce kierunku komunikatywnego i uznaniu za kluczową (pośród kilku innych) idei pojmowania języka jako jedności systemu i jego funkcjonowania. W językoznawstwie słowiańskim jedną z pierwszych ukierunkowanych na komunikację dyscyplin była stylistyka funkcjonalna jako nauka o typach wypowiedzi, kształtowanych pod wpływem kompleksu czynników ekstralingwistycznych w ważnych pod względem społecznym sferach komunikacji (Karel Hausenblas w Czechach, Jozef Mistrik na Słowacji, Margarita Nikołajewna Kożyńska w Rosji, Stanisław Gajda w Polsce, Branko Toszowicz w Serbii). Już w ramach stylistyki funkcjonalnej ukształtowało się i rozwinęło pojęcie systemowości mowy (Grigorij Osipowicz Winokur, Margarita Nikołajewna Kożyńska). Początkowo za jego pomocą opisywano specyfikę poszczególnych makrostylów, ale

następnie w związku z gwałtownym wzrostem zainteresowania językiem mediów zaczęto stosować je również w analizie jego odmian intencjonalnych, tematycznych, gatunkowych oraz technologicznych. Rozwój mediolingwistyki przebiegał pod znakiem zadomowienia się w językoznawstwie wielości różnych idei: a) wprowadzenia zasady działalnościowej (ros. *деятельностный принцип*) podczas badania środków wyrażania sensów; b) wyodrębnienia tekstu jako szczególnego przedmiotu analizy; c) rozpowszechnienia się lingwistyki dyskursu. I wreszcie wpływ na kształtowanie się mediolingwistyki miały rozwój teorii dziennikarstwa, komunikologii, reklamoznawstwa, badań w zakresie *public relations*, w których ramach poszerzało się wyobrażenie o prawidłowościach organizacji procesów komunikacji społecznej.

3. Etapy badania języka mediów

Przeprowadzona tu analiza diachroniczna rosyjskich badań poświęconych problemom języka środków masowego przekazu wykazała, że cztery obszary danej dyscypliny naukowej – krytyka języka mediów, gramatyka języka mediów, stylistyka mediów i dyskursologia medialna – kształtowały się w niej stopniowo. Na każdym etapie uwaga badacza skupiała się na konkretnym aspekcie analizy skutecznej działalności językowej w mediach.

3.1. Krytyka języka mediów

Badania języka środków masowego przekazu w ZSRR zapoczątkowała praca Grigorija Osipowicza WINOKURA *Kultura języka* (1929). W zasadzie książka ta stanowiła odpowiedź na krytykę języka prasy ze strony licznych przedstawicieli świata kultury. Winokur po raz pierwszy zauważył, że prasa jest zorientowana na komunikat. Najważniejszą cechą języka prasy jako swego rodzaju odmiany języka jest jego charakter informujący, a specyficzny dla języka prasy standard językowy to jedna z konsekwencji ukierunkowania prasy na przekazywanie informacji. Wartość prac Winokura dla mediolingwistyki polega, po pierwsze, na przyjęciu idei systemowości mownej w sferze komunikacji jako częściowej realizacji systemowości językowej (w mediolingwistyce idea systemowości języka mediów jako odmiany systemowości językowej jest jedną z podstawowych). Po drugie, na utrwaleniu myśli, że język prasy stanowi szczególne zjawisko narodowej kultury językowej, wymagające wypracowania specyficznego podejścia do jego analizy i oceny.

Takie podejście do środków masowego przekazu odegrało dużą rolę w rozwoju pierwszego z czterech aspektów analizy języka prasy – **krytycznego**. W pracach z okresu lat 40.–60. XX wieku. Konstantin Iakinfowicz Bylinskij i jego uczniowie – Anna Władimirowna Abramowicz, Eleonora Anatoljewna Łazariewicz, Arkadij Emmanuiłowicz Milczin oraz nieco później jego kolega Ditmar Eljaszewicz Rozental – stworzyli podwaliny kształtowania się stosowanej dyscypliny naukowej, która rozwijała się pod wpływem zarówno zmian języka mediów, jaki i samej nauki o języku. Wymienieni autorzy, którzy opracowali sposoby dokonywania leksykalnej i gramatyczno-stylistycznej korekty tekstów, stworzyli klasyfikację typowych błędów popełnianych w tekstach prasowych i objaśnili działanie norm języka literackiego w języku prasy, opracowali metodykę i techniki redakcji tekstu oraz ustalili najważniejsze zasady redagowania tekstów. Ten ostatni aspekt traktowano jako etap za-

wodowej działalności językowej dziennikarza i „część prac redakcyjnych nad materiałami w realiach pracy w prasie” (NAKORIAKOWA, 2002: 8). Już na początkowym etapie rozwoju danej dyscypliny stało się jasne, że rozumienie redakcji tekstu tylko jako korekty błędów nie odpowiada potrzebom praktycznym środków masowego przekazu. Dlatego też zmianie stopniowo ulegało spojrzenie na zadania, jakie mają być realizowane w trakcie redakcji tekstu. W warunkach zróżnicowania sfer komunikacji należało również „dokonać dyferencjacji kontroli języka, jego funkcji i norm” (MAJDAŃOWA, 2001: 10), co już wówczas dawało podstawy do krytycznej analizy języka środków masowego przekazu.

Następnie redakcję tekstu zaczęto traktować jako korektę i zapobieganie naruszeniom nie tylko o charakterze językowym, ale również deontologicznym i prawnym. **Nurt krytyczny** w rosyjskojęzycznych badaniach lingwistycznych nabrał takiej nowej treści pod koniec lat 80. i na początku 90. XX stulecia. Gwałtowny wzrost agresji językowej w środkach masowego przekazu w wymienionym okresie i ekspansja form potocznych doprowadziły do deformacji estetyki i etyki tekstu (MAJDAŃOWA i in., 1997). W rosyjskich ustawach „O środkach masowego przekazu” (1991) i „O reklamie” (1995) w sposób ogólny sformułowano normy prawne regulujące język środków masowego przekazu. Jednocześnie agresja językowa, przejawiająca się w wykorzystaniu skandalizujących środków wyrażania oceny, wyrządzała nieodwracalne szkody nie tylko reputacji osób, firm itp., ale również samej instytucji komunikacji masowej. Wywoływało to ostrą krytykę ze strony przedstawicieli świata kultury, nauki i organizacji społecznych. W takich okolicznościach koniecznością stało się opracowanie uzasadnionych naukowo kryteriów tego, co jest dozwolone, i tego, co jest kategorycznie niedopuszczalne w zachowaniu językowym pracownika mediów. Naturalną konsekwencją była potrzeba refleksji nad negatywnymi językowymi aspektami wolności wyrażania opinii. Rozwojowi krytyki języka mediów sprzyjał rozwój nurtu etnolingwistycznego i lingwoestetycznego w problematyce kulturowo-językowej oraz typologii niepowodzeń komunikacyjnych (WINOGRADOW, 1995; KOPNINA, SKWORODNIKOW, 2012) i deontologicznych zaburzeń językowych (SURIKOWA, 2007; KOPNINA, 2008; BIESSARABOWA, 2011a, b).

Wprowadzenie do licznych rosyjskich aktów prawodawczych zapisów regulujących publiczną działalność językową doprowadziło do rozwoju jeszcze jednego kierunku mediolingwistyki stosowanej – lingwistycznej ekspertyzy sądowej, a dokładniej – aspektu, który dotyczy wykrywania wykroczeń językowych [ros. *языковое преступление* – dosł. ‘przestępstwo językowe’] w środkach masowego przekazu – oszczerstwa, zamachu na dobre imię czy też plagiatu itp. (BIELCZIKOW, GORBANIEWSKIJ, ŻARKOW, 2010; KARA-MURZA, 2011a, 2014 i in.). Ekspertyza lingwistyczna tekstów medialnych uzupełnia wiedzę o języku środków masowego przekazu o opracowanie zasad wykrywania wykroczeń językowych. Jednakże, stwierdzając naruszenia prawa poprzez użycie środków językowych wyrażających oceny negatywne, biegli w zakresie lingwistyki sądowej winni uwzględniać to, że stosowanie ograniczeń w użyciu takich środków przeczy istocie języka mediów. Te bowiem bez użycia środków wyrażających oceny negatywne nie mogą zachować skuteczności oddziaływania społecznego. W trakcie przeprowadzania ekspertyzy lingwistycznej na przykład tekstów dziennikarskich za każdym razem rozstrzygana jest kwestia rozgraniczenia śledztwa dziennikarskiego i demaskacji, z jednej strony, oraz oszczerstwa i zamachu na dobre imię, z drugiej strony.

Obecnie, gdy media stanowią pole aktywnego prowadzenia wojen informacyjnych, rozprzestrzeniania wirusów medialnych i wpływu politycznego oddzielnych grup społecznych, do ważnych społecznie zadań teoretycznych krytyki języka mediów należy krytyczno-ideologiczna analiza zachowań językowych w mediach w celu wykrycia w nich „nadużyć” językowych (jeden z wariantów krytycznej analizy dyskursu – koncepcja Teuna van Dijka, zob.: DIJK, 2013). Język dominacji w dyskursie medialnym, przejawiający się jako język nienawiści i wrogości, uwidacznia się w formie: ksenofobii (DIJK, 2013), kłamstwa (WEINRICH, 1987), manipulacji językowej (KOPNIŃNA, 2008), demagogii lingwistycznej (NIKOŁAJEWA, 1988; BIES-SARABOWA, 2012) i w takiego rodzaju agresywnym zachowaniu językowym, które adresat odbiera jako groźbę, niechęć, obrazę itp. (MAJDANOWA, 1997; SKOWORODNIKOW, 1997).

Zatem nurt krytycznojęzykowy zajmuje szczególne miejsce w rozwoju mediolingwistyki, stanowiąc bodziec do opracowywania kryteriów naukowych oceny właściwości etycznych i estetycznych tekstów medialnych. Gdy w warunkach zróżnicowania sfer komunikacji dochodzi do dyferencjacji „również kontroli języka, i jego funkcji i norm” (MAJDANOWA, 2001: 10), na plan pierwszy zostaje wysunięta potrzeba opracowania zasad oceniania wyników działalności językowej zgodnie z celami i zadaniami komunikacji w każdej sferze komunikowania. Nurt krytycznojęzykowy odgrywa dużą rolę w rozwoju mediolingwistyki. W wymiarze praktycznym rozszerza on myślenie o redakcji tekstu jako o dyscyplinie, na której polu są opracowywane kryteria naukowe nie tylko w zakresie usuwania błędów logicznych i gramatycznych oraz niedociągnięć stylistycznych, ale również neutralizacji uchybień w tekście autorskim o charakterze etycznym i estetycznym w ramach zapobiegania „nadużyciom” językowym. W wymiarze teoretycznym jego waga polega na określeniu podejścia naukowego do krytycznej analizy przejawów dominacji w zachowaniu językowym pracowników mediów. Pozwala również na opracowanie typologii błędów językowych popełnianych przez pracowników mediów, występów prawnych i „wykroczeń” językowych. Za sprawą takiej logiki rozwoju krytyki języka mediów można mówić o mającej podbudowę naukową ocenie realizacji działań językowo-komunikacyjnych z punktu widzenia zgodności ich efektu z zamysłem autora.

Począwszy od lat 60. XX wieku styl publicystyczny znalazł się w sferze szczególnego zainteresowania naukowego. Stało się to z jednej strony – za sprawą potrzeb związanych z redakcją tekstu, a z drugiej – pod wpływem rozwijającej się w językoznawstwie radzieckim stylistyki funkcjonalnej, której przedstawiciele przywiązywali dużą wagę do typologii języka literackiego. Po trzech dziesięcioleciach dało to przesłanki do wyodrębnienia ze stylistyki funkcjonalnej, oprócz lingwistyki dokumentalnej, teolingwistyki, kolokwialistyki i poetyki również badań nad językiem mediów.

3.2. Gramatyka języka informacyjno-perswazyjnego

W okresie od lat 70. do połowy lat 80. XX wieku ukazywały się prace z zakresu stylistyki funkcjonalnej takich autorów, jak: Anna Nikołajewna WASILJEWA (1983), Witalij Grigorjewicz KOSTOMAROW (1971), Irina Pawłowna ŁYSAKOWA (1984; 1989; 2005), Kira Anatolijewna ROGOWA (1979), Grigorij Jakowlewicz SOŁGANIK (1971; 1981), Margarita Nikołajewna KOŻYNA (1970; 1977), Ałła Wasiljewna SZWIEC (1979). W wymienionych pracach pokazano specyfikę funkcjonowania środków językowych w stylu prasowo-publicystycznym. Ponadto położyły one fundament pod systemowo-typologiczne badania języka literackiego oraz, co

miało szczególne znaczenie dla dalszego rozwoju mediolingwistyki, użycie języka w środkach masowego przekazu.

Ustalono, że specyfika użycia środków językowych w określonej sferze ma charakter ekstralingwistyczny i nosi cechy systemowe (Wasiljewa, Kożyna, Kostomatorow). Systemowość stylu prasowo-publicystycznego kształtuje się dzięki jego zasadzie konstruktywnej, a więc za sprawą funkcjonalnej dwukierunkowości stylu (KOSTOMAROW, 1971) – naprzemiennie występują standard i ekspresja. Uzasadniono twierdzenie, że najważniejszą zasadą ekspresywnej strony stylu prasowego jest formułowanie ocen społecznych. Odkrycie przez przedstawicieli stylistyki funkcjonalnej zasad konstrukcyjnych, stanowiących podstawę doboru i łączenia środków leksykalnych (SOŁGANIK, 1981) i gramatycznych (ROGOWA, 1975; SZWIEC, 1979), określa specyfikę tego stylu.

W późniejszym czasie stwierdzono, że w stylistyce czasopism, które różnią się między sobą kręgiem odbiorców, dana zasada jest realizowana fakultatywnie (ŁYSAKOWA, 1982). Należy pokreślić, że już w latach 70. XX wieku zwrócono uwagę na specyfikę doboru środków językowych w języku radia i telewizji (ZARWA, 1969; SWIETANA, 1976; 1985; *Język i styl... [Язык и стиль...]* 1980). I tak na podstawie podanych idei uformował się ważny nurt analityczny w badaniu języka środków masowego przekazu – **gramatyka języka** informacyjno-perswazyjnego, ukierunkowany na analizę i dobór środków stylistycznych na różnych poziomach języka oraz zabiegów stylistycznych w komunikacji masowej jako instrumentarium działalności językowej. Jednocześnie powstał teoretyczny grunt do obadań redakcji językowej w środkach masowego przekazu. Różne aspekty nurtu „językowogramatycznego” kontynuowane są obecnie w pracach takich uczonych, jak: Margarita Anatoljewna KORMILICZYNA (2011), Marija Iosifowna KONIUSZKIEWICZ (2016; 2017), Oleg Nikołajewicz KOPYTOW (2015), Tamara Jurjewna RIED’KINA (2011), Olga Borisowna SIROTINA (2013), Tatiana Wiktorowna SZMIEŁOWA (2014) i inni. W pracach wymienionych badaczy została ustalona wartość poszczególnych środków językowych pod względem możliwości osiągnięcia celów komunikacyjnych w mediach. Ujawniono też różnorodny wpływ komunikacji masowej na język literacki. Ważną cechą współczesnych badań środków językowych stosowanych w języku mediów jest badanie ich wzajemnego wpływu ze środkami niejęzykowymi (KOSTOMAROW, 2005; DUSKAJEW, CWIETOWA, 2011; WOROSZYŁOWA, 2013).

3.3. Kształtowanie się i rozwój stylistyki tekstów medialnych

Lata 70. i 80. XX wieku, kiedy to szczególne miejsce zajęła geneologia lingwistyczna, to również narodziny nurtu analizy tekstowej języka środków masowego przekazu. WASILJEWA wyróżniła podstyle gatunkowe publicystycznego stylu funkcjonalnego (1983). W innych pracach nadano status stylu i gatunkowi poprzez uzasadnienie pojęcia stylu gatunkowego (WAKUROW, KOCHTIEW, SOŁGANIK, 1978). Bliskie do wymienionego podejście zostało zrealizowane również w innych pracach, poświęconych analizie stylistyczno-kompozycyjnych niuansów poszczególnych tradycyjnych gatunków dziennikarskich – reportażu (SOŁGANIK, 1971), felietonu (KRASNOWA, 1985), artykułu (ROGOWA, 1979). W monografii *Stilistika russko-go jazyka. Żanrowo-kommunikatiwnyj aspekt stilistiki tieksta* wyodrębniono lingwistyczno-kompozycyjne niuanse tekstów o charakterze informującym, komentującym i oceniającym (KOŻYN, red., 1987). Jewgienija Anatoljewna Iwanczikowa, autorka jednego z rozdziałów, wprowadziła jeszcze jeden aspekt dyferencjacji typów tekstów – rzeczowo-tematyczny,

w którego ramach stwierdzono lingwistyczną specyfikę publikacji prasowych o tematyce międzynarodowej. Wszystkie wymienione opracowania doprowadziły do ukształtowania się charakterystycznych dla publikacji dziennikarskich cech kompozycyjno-tekstowych, między innymi cech reportażu, artykułu i felietonu. Wybiegając naprzód, zauważmy, że w pierwszej dekadzie XXI wieku nastąpił nowy zwrot w rozwoju aspektu gatunkowego, gdy badacze sięgnęli po analizę językowych gatunków medialnych jako model skutecznej działalności językowej (DUSKAJEW, 2004; NIEGRYSZEW, 2011).

Dzięki lingwistycznym badaniom genologicznym centrum zainteresowania lingwistów, zajmujących się tematyką środków masowego przekazu, przemieściło się w stronę problematyki tekstowej. Było to w pełni uzasadnione, dlatego że właśnie na poziomie tekstu szczególnie wyraźnie widoczna jest specyfika języka perswazji i prawdziwości jego efektywnej organizacji. Publikowane od połowy lat 80. XX wieku prace autorów takich, jak: Tamara Moisiejewna DRIDZE (1984), Ludmiła Grigorjewna KAJDA (1989), Władimir Iwanowicz KOŃKOW (1995), Ludmiła Michajłowna MAJDAŃOWA (1987; 1992), w dużej mierze były opracowaniami pionierskimi i stanowiły zapowiedź początku trzeciego etapu rozwoju i przyjęcia ostatecznego kształtu przez mediolingwistykę – etapu tekstowego. Każdy z uczonych w inny sposób rozumiał stopień wpływu czynników ekstralingwistycznych na język, ale zainteresowanie nimi rosło w miarę proponowania nowych podstaw do tworzenia typologii tekstów. Ważne jest zrozumienie tego, że w wyniku zdefiniowania lingwokompozycyjnych form tekstowych skutecznej działalności językowej w różnych warunkach działalności dziennikarskiej (w tym również technologicznych) utrwalona zostaje idea, że są one determinowane przez rzeczowo-tematyczną i technologiczną specyfikę pracy dziennikarskiej.

Na początku lat 90. XX wieku doszło do transformacji systemu rosyjskich środków masowego przekazu. Język mediów stał się o wiele bardziej różnorodny. Transformacja środków masowego przekazu i ich systemu gatunków, rozszerzenie przestrzeni stosowania reklamy i narodziny *public relations* doprowadziły do znaczącego zwiększenia zainteresowania uczonych kwestiami typologii środków masowego przekazu. Ten okres charakteryzował się poszukiwaniami podstaw tworzenia typologii tekstów komunikacji masowej, przede wszystkim pod względem rodzaju działalności – dziennikarskiej, reklamowej i *public relations*, co sprawiło, że jednocześnie przedmiotem zainteresowania badaczy w coraz większym stopniu stawały się czynniki ekstralingwistyczne.

Konieczność zbadania tej różnorodności wymagała doskonalenia metodyk, charakterystycznych dla metody funkcjonalno-stylistycznej wraz z właściwym jej poszukiwaniem wariantów środków wyrażania cech wspólnych w odmianach stylistycznych. Przedstawiciele metodyki pragmalingwistycznej (TROSYNA, 1990; KOŃKOW, 1995; KAKORINA, 2000 i in.) z ich zainteresowaniem realizacją intencyjno-pojęciowej struktury działalności językowej stworzyli przesłanki do powstania analizy języka w różnego rodzaju środkach masowego przekazu, w tym również opozycyjnych, dla różnych odmian tematyczno-intencjonalnych: urzędowej, sportowej, kulturalno-oświatowej, prasy bulwarowej. Pragmalingwistyczna metodyka została następnie uzupełniona lingwokognitywną w celu dokonania analizy różnego rodzaju kompozycyjno-stylistycznych modeli działalności poznawczej podmiotu mowy (POPOWA, 2002; DIEMJANKOW, 2003; DUSKAJEW, 2004; NIEGRYSZEW, 2011; 2015). Metodyka lingworetoryczna pomaga w badaniu specyfiki analitycznej działalności tekstowej w środkach masowego przekazu (MAJDAŃOWA, 1992; IWCZENKOW, 2003; ANNIENKOWA, 2005 i in.).

Ustalenie odmienności w lingwistycznym obliczu różnych środków masowego przekazu zaowocowało wprowadzeniem do obiegu naukowego stylistyki lingwistycznej pojęć społeczno-lingwistycznego typu czasopisma (ŁYSAKOWA, 1989; 2005), stylistycznego modelu czasopisma (ŁAZARIEWA, 1993), a później – koncepcji językowej konkretnego czasopisma (KOŃKOW, 2010). W tym czasie ukazały się prace poświęcone warsztatowi pojedynczych publicystów (m.in. Walentin Pawłowicz Wompierskij i jego uczniowie). Wartość tych prac polegała przede wszystkim na tym, że przedstawiały one opracowania kryteriów oceny profesjonalnego warsztatu językowego dziennikarza. W ten sposób ze stylistyki funkcjonalnej zaczęła wyodrębniać się stylistyka tekstów w **środkach masowego przekazu** – jeszcze jednego nurtu analizy języka mediów. Uświadomienie sobie istnienia tego nurtu obok krytyki języka i gramatyki języka mediów stanowiło przesłankę do wyodrębnienia mediolingwistyki jako samodzielnego kierunku badawczego.

Prawdziwie rewolucyjne zmiany w działalności językowej środków masowego przekazu nastąpiły w Rosji na początku XXI wieku, kiedy do sfery komunikacji wszedł Internet, zmieniając istniejące wcześniej środki komunikacji i sprzyjając powstaniu nowych. Osobliwością badań działalności językowej środków masowego przekazu w tych czasach było dążenie badaczy do uwzględnienia pełnej gamy czynników ekstralingwistycznych. Jako główny przedmiot badań stylistyki środków masowego przekazu zaczęto traktować tekst medialny (SOŁGANIK, 2005). Jednocześnie badanie wpływu na język i jego styl nowych zwłaszcza technologicznych czynników ekstralingwistycznych przekształciło stylistykę tekstów środków masowej komunikacji w stylistykę języka mediów (dalej w tekście dosłownie – **mediostylistyka**), której przedmiotem badawczym stała się wariantywność systemowej organizacji językowej środków masowego przekazu, uwarunkowana wariantywnością nie tylko socjalnych, ale również technologicznych czynników profesjonalnej działalności językowej. Pojęcie medialności stało się przedmiotem refleksji lingwistycznej, ale wymagało to przeniesienia badań lingwistycznych na płaszczyznę dyskursologiczną.

3.4. Kształtowanie się dyskursologii medialnej

Burzliwe zmiany technologiczne w środowisku medialnym, które zaowocowały niespotykanym tempem powstawania wiadomości, w sposób znaczący zmieniły proces tworzenia tekstów informacyjnych. W lingwistyce pojawiły się nowe pojęcia – *strumienia informacyjnego*, *hipertekstu medialnego*, *kategorii komunikacyjnych hipertekstu medialnego*, *fal informacyjnych* itp. W ten sposób w badaniach działalności językowej w środkach masowego przekazu powstał jeszcze jeden nurt – **dyskursologii medialnej** (CZEPKINA, 2001; DUSKAJEW, 2004; KOŻEMIAKIN, 2010; ANNIENKOWA, 2011; KAZAK, 2011; 2014; KRASNOWA, 2011; KSIENZIENKO, 2011; ORŁOWA, 2012; POŁONSKIJ, 2012; BOŁOTNOW, 2015; NIEGRYSZEW, 2015; NIESTIEROWA, 2015). Włącza on do mediolingwistyki pojęcie *hipertekstu medialnego*. Dyskursologia medialna, zwracając się ku badaniom lingwistycznej organizacji strumienia medialnego, rozszerza wyobrażenie o naturze tekstu medialnego, zmusza do poszerzenia podejścia do tekstu jako struktury całościowej o oznaczonych graficznie i semantycznie granicach początku i końca. Obiektem zainteresowania jej przedstawicieli jest to, w jaki sposób w poszczególnych tekstach przejawiają się ich związki z innymi – wcześniej i później stworzonymi tekstami (CZEPKINA, 2001; DUSKAJEW, 2004; CZERNYSZOWA, 2007; KAZAK, 2011; POŁONSKIJ, 2012).

Na początku XXI wieku badania lingwistycznej organizacji mediów zostały wzbogacone o doświadczenia metodyk fonetyczno-eksperymentalnych (ПОТАПОВА, 2002), semiotycznych metodyk badania dyskursu w pracach Andrieja Władimirowicza OLANICZA (2004), hipertekstu Olgi Wiktorowny DIEDOWEJ (2006) i in. W badaniach nad hipertekstem zaczęto korzystać z różnego rodzaju metodyk analizy lingwistyki tekstu – genologicznej (КАКОРИНА, 2007a, b), kategorialnej (DUSKAJEWA, 2007; RIAZANCEWA, 2007), tradycyjnych lingwistycznych (KAKORINA, 2007b). Pod wpływem badań kognitywno-semantycznych, lingwosemiotycznych, logiczno-lingwistycznych, dyskursologicznych zaczęło kształtować się wyobrażenie, w jaki sposób specyfika technologiczna działalności w komunikacji masowej odzwierciedla się w ich cechach lingwistycznych (KOSTOMAROW, 2005; WARCZENKO, 2008; КАБЛУКОВ 2010; KARA-MURZA, 2011a, b; 2014; 2016; DUSKAJEWA, 2014;).

Przedmiotem analizy w ramach czwartego nurtu, jaki rozwija się szczególnie aktywnie obecnie, powinny się stać: lingwistyczna strona odniesień międzytekstowych i pozycjonowanie języka typów tekstów medialnych oraz poszczególnych tekstów w strumieniu informacyjnym. Dla mediów istotne jest zarówno pozycjonowanie konkretnego tekstu medialnego, jak i rubryki, strony, całego periodyku, audycji, kanału, strony internetowej itp.

Obserwacja tekstów medialnych wskazuje na to, że zmiany technologiczne w środkach masowego przekazu szybko wpływają na proces tworzenia tekstów. W każdej sferze komunikacji teksty powstają w sposób specyficzny – materia językowa jest „odlewana” w „formach”, tworzonych przez kanały komunikacyjne. Nowe technologie dyktują „odświeżenie” zasad tworzenia tekstów, zapewniają ich nieprzerwaną ciągłość, nadającą powstaniu tekstów charakter masowy, zmieniają normy etyki i estetyki komunikacji w danej sferze. Zatem wpływ „medialności” na język wydaje się o wiele większy, niż sądzono na początku XXI wieku. Obecnie trwa badanie wpływu „medialności” na język, ale problem ten jest daleki od rozwiązania.

4. Omówienie wyników

Diachroniczna analiza prac naukowych dotyczących badania języka mediów pokazała, że wśród nich wyraźnie można wyróżnić cztery grupy. Pierwszą grupę można umownie określić mianem techniczno-gramatycznej. W tej grupie prac widoczne są prawidłowości doboru środków językowych jako instrumentarium techniczno-językowego, stosowanego w celu perswazyjnym. Druga grupa prac ukierunkowana jest na badania stylistyczno-tekstowe, mające na celu ustalenie typów tekstów funkcjonujących w środowisku medialnym oraz kompozycyjno-lingwistyczną specyfikę każdego typu tekstu. W pracach należących do trzeciej grupy – dyskursologii mediolingwistycznej – dokonuje się analizy typów całości międzytekstowych, w których urzeczywistniły się procedury językowe komunikacji medialnej, a także – za pomocą jakich rodzajów środków polikodowych wyrażane są połączenia międzytekstowe. W czwartej grupie prac – o charakterze krytycznym i oceniającym – wykrywane są przypadki „nadużyć językowych” w mediach i ustalane są normy produktywnej działalności językowej i kryteria oceny jej efektywności.

Te cztery wyodrębnione kierunki współdziałają z sobą, dzięki czemu zostają zbadane charakter i istota skutecznej działalności językowej w środowisku medialnym poprzez ustalenie:

- specyfiki stosowanego w tekstach medialnych instrumentarium – środków językowych i niejęzykowych, których połączenie tworzy różne rodzaje działań komunikatywno-językowych w postaci tekstów medialnych,
- rodzajów normatywnych działań komunikacyjnych – tekstów medialnych,
- typowych procedur i technologii działalności językowej w środowisku medialnym,
- kryteriów skuteczności środków językowych i niejęzykowych stosowanych w języku mediów oraz działań komunikacyjnych i procedur.

W mediolingwistyce ukształtowały się typowe dla niej kwestie problemowe, wśród których do najważniejszych należą: 1) wpływ czynników technologicznych i społecznych na język, 2) ujawnienie prawidłowości stosowania w medialnej działalności językowej instrumentarium werbalnego wraz z niewerbalnym, 3) poszukiwanie typowych form normatywnych działalności językowej, 4) lingwistyczna architektura połączeń międzytekstowych w hipertekście medialnym, 5) kryteria skuteczności ujawnionych w trakcie analizy formacji tekstowych, 6) stopień realizacji przez nie zadań medialnych itd.

O efektywności danej nauki o działalności językowej decyduje właśnie ukształtowana w rosyjskiej nauce tradycja przeprowadzania wieloaspektowej, czteroobszarowej analizy działalności językowej za pomocą dyskursologii medialnej, mediostylistyki tekstu, gramatyki języka mediów i – wreszcie – krytyki języka mediów. Dyskursologiczny poziom analizy wynika logicznie z tekstowego, a tekstowy – z przedtekstowego. Informacje otrzymywane na każdym poziomie analizy są wykorzystywane na gruncie krytyki języka, która sprowadza się do wieloaspektowej analizy oceniającej działalność językową na każdym wspomnianym poziomie. Pozwala ona na każdym z nich dokonywać weryfikacji danych uzyskanych na poprzednim poziomie.

Kształtowanie się w ostatnim dziesięcioleciu nowych rodzajów działalności zawodowej w środkach masowej informacji – dziennikarstwa internetowego i copywritingu – pociąga za sobą konieczność rozwiązywania zadań, których wcześniej lingwiści się nie podejmowali. Aktualnym problemem jest opracowywanie kryteriów optymalnych cech tekstów, stworzonych w mediach internetowych – strukturyzacji kompozycyjnej, identyfikacji opisywanych obiektów, ich związków z innymi tekstami, pozycjonowania tekstów wśród innych, akcentowania kluczowych momentów w tekstach, zmiany nasycenia informacyjnego i proporcji pomiędzy częścią informacyjną a fatyczną. Wszystkie nurty badawcze razem lub części składowe mediolingwistyki pozwalają dostrzec lingwistyczną architekturę działalności medialnej poprzez normatywne formy jej tworzenia. Wydaje się, że analiza trwającej działalności nie może być jednowymiarowa. Dzięki kompleksowemu zastosowaniu różnych metodyk działalność językowa w sferze medialnej jest badana w sposób wielotorowy i wieloaspektowy, czego wymaga analiza prakseologiczna (bardziej szczegółowo – zob.: DUSKAJEWA, 2014).

Dużą rolę w rozwoju rosyjskiej mediolingwistyki odegrały publikacje Tatiany Georgijewny DOBROSKŁONSKIEJ (2005; 2007; 2008). Po ukazaniu się prac jej autorstwa jasna stała się konieczność wyodrębnienia mediolingwistyki jako oddzielnej dyscypliny naukowej wśród innych dyscyplin lingwistycznych. Mimo iż jej prace były poświęcone językowi angielskiemu w mediach, w związku z czym dokonano w nich uogólnienia oraz systematyzacji

kierunków rozwoju idei mediolingwistycznych w literaturze anglojęzycznej i została odzwierciedlona logika badań mediolingwistycznych zgodnych z tradycją organizacji mediów w krajach anglojęzycznych, która pod pewnymi względami pokrywa się z rosyjską, a pod pewnymi różni od niej, to idee zawarte we wspomnianych publikacjach trafiły na grunt przygotowany już przez przedstawicieli rodzimej stylistyki funkcjonalnej. Idea typologicznych badań języka, uznawana w mediolingwistyce za jedną z podstawowych, nie była obca autorom tekstów w języku rosyjskim. Wynika to z nadmienianego już faktu, że począwszy od lat 70. XX wieku język mediów podlegał typologizacji z uwzględnieniem wielu czynników ekstralingwistycznych: kanału komunikacji masowej (radio, TV, prasa), tematu, gatunku itd. Oceniając monografie Dobroskłonskiej, warto podkreślić dwa fakty. Po pierwsze, w sposób przekonujący potwierdziła ona wypowiedzianą w pracach innych rosyjskich lingwistów (Grigorij Osipowicz Winokur, Michaił Michajłowicz Bachtin, Anna Nikołajewna Wasiljewa, Margarita Nikołajewna Kożyna, Władimir Aleksandrowicz Salimowski, Tamara Wiaczesławowna Matwiejewa i in.) myśl o systemowym charakterze funkcjonalnej odmiany języka, kształtującej się na podstawie określonego rodzaju działalności socjokulturowej. Po drugie, prace Dobroskłonskiej, pobudzając przede wszystkim do badania wpływu zmian technologicznych na język, poszerzyły horyzont badawczy dyscypliny i wskazały na wartość heurystyczną interdyscyplinarnej interpretacji nowych procesów w języku mediów, a także w zdecydowany sposób zaktywizowały badania w obrębie mediolingwistyki w Rosji. Użyte po raz pierwszy w rosyjskiej lingwistyce przez autorkę terminy *mediostylistyka* i *mediolingwistyka* weszły do aktywnego rosyjskojęzycznego obiegu naukowego. Okazało się, że termin *mediolingwistyka* jest trafny w odniesieniu do dyscypliny zajmującej się badaniem języka mediów.

5. Wnioski

Obecnie mamy pełne prawo mówić o ukształtowaniu się mediolingwistyki jako samodzielnej dyscypliny naukowej, której celem jest rozwiązanie dokładnie określonego zakresu problemów. W pracach mediolingwistycznych zaczęła dominować metoda prakseologiczna, polegająca na interdyscyplinarnym i transdyscyplinarnym łączeniu metodyk, procedur i zabiegów badawczych, ukierunkowanych na badanie działalności językowej pod względem jej skuteczności. Zgodnie z tą metodą ukształtowała się czteroobszarowa struktura ze wspólnym przedmiotem analizy we wszystkich nurtach – tekstu medialnego jako procesu i rezultatu skutecznej działalności językowej.

Do najważniejszych zasad metodologicznych, które przyjęły się w mediolingwistyce, należy zaliczyć następujące: 1) „działalnościową”, traktującą język mediów jako obiektywizację aktywności społecznej i zawodowej, tekst medialny – jako działanie społeczno-komunikatywne, 2) integracji interdyscyplinarnej, zakładającą wykorzystanie różnych metod badawczych do osiągnięcia celów mediolingwistyki, 3) perspektywy dynamicznej, pozwalającą na dostrzeżenie we wszystkich wydzielonych formach językowych przebiegu działalności językowej w procesie ich tworzenia, 4) systemową, dającą możliwość dostrzeżenia w formach językowych wyniku selekcji systemowej i połączenia środków polikodowych.

W każdym obszarze mediolingwistyki zauważalny jest osobliwy punkt widzenia jej przedstawicieli w odniesieniu do tekstu medialnego oraz specyficzny aspekt analizy działalności językowej. W gramatyce języka mediów jest to jego struktura polikodowa z dominacją środków werbalnych, w mediostylistyce są to typy tekstów funkcjonujących w środowisku medialnym, w lingwodyskursologii medialnej – syntagmy w strumieniu tekstów, w krytyce języka mediów – kryteria jego oceny. W każdym obszarze mediolingwistyki zostaje przyjęty charakterystyczny zakres specyficznych pojęć i kategorii. W szczególny sposób kompleksowo wykorzystywane są metody lingwistyczne, które pomagają opisywać działalność językową w mediach.

Tłumaczenie z języka rosyjskiego: Bogumił Gasek (Uniwersytet Wrocławski, ORCID: 0000-0002-9213-0181)

Podziękowania

Autorka wyraża podziękowania Panu dr. Bogumiłowi Gaskowi z Uniwersytetu Wrocławskiego za podjęcie się trudu tłumaczenia jej artykułu.

Literatura

- ANNIENKOWA I.W. (Анненкова И.В.), 2011: *Медиадискурс XXI века. Лингвофилософский аспект языка СМИ*. Изд-во Московского университета. Москва.
- BIELCZIKOW Ju.A., GORBANIEWSKIJ M.W., ŻARKOW I.W. (Бельчиков Ю.А., Горбаневский М.В., Жарков И.В.), 2010: *Методические рекомендации по вопросам лингвистической экспертизы спорных текстов СМИ*. Информкнига. Москва.
- BIESSARABOWA N.B. (Бессарабова Н.Б.), 2011a: *Лингвоэтика, или еще раз об этическом аспекте культуры речи современных СМИ и рекламы*. „Журналистика и культура русской речи”, № 2 (58), с. 54–63.
- BIESSARABOWA N.B. (Бессарабова Н.Б.), 2011b: *Лингвоэтические проблемы речи СМИ и рекламы. Демagogия в языковом выражении в журнале*. „Журналистика и культура русской речи”, № 2, с. 32–43.
- BOŁOTNOW A.W. (Болотнов А.В.), 2015: *Информационное поле медийной языковой личности и ее идиостиль*. „Медиалингвистика: Международный научный журнал”, № 4(10), с. 51–59.
- CZERKINA E.W. (Чепкина Э.В.), 2001: „Русский журналистский дискурс: текстопорождающие практики и коды (1995–2000)”. Дис. д-ра филол. наук. Екатеринбург.
- CZERNYSZOWA T.W. (Чернышова Т.В.), 2007: *Тексты СМИ в ментально-языковом пространстве современной России*. ЛКИ. Москва.
- DIĘDOWA O.W. (Дедова О.В.), 2006: „Лингвосемиотический анализ электронного гипертекста”. Дис. д-ра филол. наук. Москва.
- DIEMJANKOW W.Z. (Демьянков В.З.), 2003: *Интерпретация политического дискурса в СМИ // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования*. Руковод М.Н. Володина. Изд-во Моск. ун-та. Москва, с. 116–133.
- DIJK T. (Дейк Т.), 2013: *Дискурс и власть. Репрезентация доминирования в языке и коммуникации*. Либроком. Москва.
- DOBROSKŁONSKAJA T.G. (Добросклонская Т.Г.), 2005: *Вопросы изучения медиатекстов. Опыт исследования современной английской медиаречи*. УРСС Эдиториал. Москва.
- DOBROSKŁONSKAJA T.G. (Добросклонская Т.Г.), 2008: *Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ (Современная английская медиаречь)*. 2-е изд. 2014. Изд-во КДУ. Москва.

- DOBROSKŁONSKAJA T.G. (Добросклонская Т.Г.), 2007: *Язык средств массовой информации*. Флинта-Наука. Москва.
- DRIDZE T.M. (Дридзе Т.М.), 1984: *Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации: Проблемы семиосоциопсихологии*. Издательство «Наука»; Академия наук СССР, Институт социологических исследований. Москва.
- DUSKAIEWA L.R. (Дускаева Л.Р.), 2004: *Диалогическая природа газетных речевых жанров*. Изд-во Пермского ун-та. Пермь.
- DUSKAIEWA L.R. (Дускаева Л.Р.), 2007: *Развертывание новости в гипертекстуальном пространстве интернет*. В: Сошников В.Д., ред.: *Электронные СМИ: вчера, сегодня, завтра*. Изд-во СПбГУП. Санкт-Петербург, с. 67–75.
- DUSKAIEWA L.R. (Дускаева Л.Р.), 2008: *Стилевые особенности электронных СМИ*. В: Кожина М.Н., Дускаева Л.Р., Салимовский В.А., *Стилистика русского языка*. Флинта. Москва, с. 374–387.
- DUSKAIEWA L.R. (Дускаева Л.Р.), 2014: *Речевая структура новостных текстов сетевых изданий*. „Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология”, № 1 (25), с. 179–183.
- DUSKAIEWA L.R., ŚWIĘTOWA N.S. (Дускаева Л.Р., Цветова Н.С.), 2011: *Газетный совокупный текст как стилистико-речевое единство*. „Культура русской речи”, № 3, с. 22–25.
- KAŁĘBUKOW J.E.A. (Каблуков Е.В.), 2010: *Интернет-медиа: специфика конструирования сверхтекстов*. В: Уткина Т.И., ред.: *Речеведение: современное состояние и перспективы*. Изд-во Пермского ун-та. Пермь.
- KAJDA L.G. (Кайда Л.Г.), 1989: *Эффективность публицистического текста (средства выражения авторской позиции)*. Изд-во Моск. ун-та. Москва.
- KAJORINA J.E.W. (Какорина Е.В.), 2000: *Стилистический облик оппозиционной прессы*. В: [В.Л. Воронцова, М.Я. Гловинская, Е.И. Голанова и др.] *Русский язык конца XX столетия (1985–1995)*. Языки русской культуры. Москва, с. 409–426.
- KAJORINA J.E.W. (Какорина Е.В.), 2007а: *СМИ и Интернет-коммуникация (области пересечения и взаимодействия)*. В: *Язык современной публицистики*. Сост.: Солганик Г. Флинта. Москва, с. 67–98.
- KAJORINA J.E.W. (Какорина Е.В.), 2007б: *Язык Интернет-коммуникации*. В: Бельчиков Ю.А. и др., ред.; Засурский Я.Н. и др., редкол.: *Язык массовой и межличностной коммуникации*. МедиаМир. Москва, с. 393–478.
- KARA-MURZA J.E.S. (Кара-Мурза Е.С.), 2011а: *Лингвистические показатели речевых преступлений в политике*. В: Солганик Г.Я., ред.: *Язык СМИ и политика*. Издательство Московского университета; факультет журналистики МГУ имени М.В. Ломоносова. Москва, с. 797–855.
- KARA-MURZA J.E.S. (Кара-Мурза Е.С.), 2011б: *Рекламный дискурс и рекламный функциональный стиль как рабочие понятия лингвосемиотики рекламы*. В: *Стилистика сегодня и завтра: медиатекст в прагматическом, риторическом и лингвокультурологическом аспектах*. Издательство Московского университета; факультет журналистики МГУ имени М.В. Ломоносова. Москва.
- KARA-MURZA J.E.S. (Кара-Мурза Е.С.), 2014: *Изучение правовой регуляции креатива в вузовском курсе лингвосемиотики рекламы*. В: *Активные процессы в социальной и массовой коммуникации*. Отв. ред. и сост.: Анинькина Н.В., Ухова Л.В. Изд-во: Ярославский государственный педагогический университет им. К.Д. Ушинского. Ярославль, с. 328–341.
- KARA-MURZA J.E.S. (Кара-Мурза Е.С.), 2016: *Профессиональный рекламный стиль*. В: Дускаева Л.Р., ред., *Стилистика и литературное редактирование*. Юрайт. Москва, Т. 2, с. 124–206.
- KAZAK M.Ju. (Казак М.Ю.), 2011: *Медиатекст: сущностные и типологические свойства „Global Media Journal”* Т. 2. Вып. 1. URL: <http://globalmediajournal.sfedu.ru.gmj.sfedu.ru>. (дата доступа: 2.06.2017).
- KOŚCIEW N.N., SOŁGANIK G.Ja., WAKUROW W.N. (Вакуро В.Н., Кохтев Н.Н., Солганик Г.Я.), 1978: *Стилистика газетных жанров*. Высшая школа. Москва.

- KONIUSZKIEWICZ M.I. (Конюшкевич М.И.), 2016: *Внутритекстовые связи с предложно-союзным коннектором «до того, что» в медиатексте*. „Медиалингвистика”, № 1 (11), с. 93–104.
- KONIUSZKIEWICZ M.I. (Конюшкевич М.И.), 2017: *Двуязычное медианпространство. Статья вторая. Влияние русского языка на тексты белорусских СМИ*. „Медиалингвистика”, № 2 (17), с. 18–28.
- KOŃKOW W.I. (Коньков В.И.), 1995: *Речевая структура газетного текста*. Типолаборатория ф-та журналистики СПбГУ. Санкт-Петербург.
- KOPNIŃA G.A. (Копнина Г.А.), 2008: *Речевое манипулирование*. Изд-е 2-е. Флинта. Москва.
- KOPNIŃA G.A., SKOWORODNIKOW A.P. (Копнина Г.А., Сковородников А.П.), 2012: *Коммуникативные неудачи журналистов в использовании средств речевой выразительности*. В: Дускаева Л.Р., Цветова Н.С., отв. ред.: *Медиатекст как полиинтенциональная система*. Сб. статей. СПб.: Типолаборатория ф-та журналистики СПбГУ, с. 243–250.
- KOPYTOW O.G. (Копытов О.Г.), 2015: *Концепция модуса на пространстве текста и ее возможности для исследования медиатекста*. „Медиалингвистика”, № 4(10), с. 68–82.
- KORMILICYNA M.A. (Кормилицына М.А.), 2011: *Активные процессы в языке современной российской прессы*. „Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Филология”, № 6(2), с. 304–308.
- KOSTOMAROW W.G. (Костомаров В.Г.), 1971: *Русский язык на газетной полосе. Некоторые особенности языка современной газетной публицистики*. Издательство Московского ун-та. Москва.
- KOSTOMAROW W.G. (Костомаров В.Г.), 2005: *Невербальные носители смысла и стилистики*. В: *Стереотипность и творчество в тексте*. Издательство Пермского ун-та. Пермь.
- KOTARWIŃSKI T. (Котарбинский Т.), 1975: *Трактат о хорошей работе*. Перевод с польск. Л.В. Васильев, В.И. Соколовский. Экономика: Москва.
- KOŹEMIAKIN Je.A. (Кожемякин Е.А.), 2010: *Массовая коммуникация и медиадискурс: к методологии исследования*. „Научные ведомости Белгородского государственного университета. Гуманитарные науки”, № 6(61), вып. 3, с. 12–20.
- KOŹYŃ A.N., red. (Кожин А.Н.), отв. ред., 1987: *Стилистика русского языка. Жанрово-коммуникативный аспект стилистики текста*. Наука: Москва.
- KOŹYŃA M.N. (Кожина М.Н.), 1970: *Проблемы специфики и системности функциональных стилей речи*. Дис. д-ра филол. наук. Москва.
- KOŹYŃA M.N. (Кожина М.Н.), 1977: *Стилистика русского языка*. Просвещение. Москва.
- KRASNOWA T.I. (Краснова Т.И.), 1985: „Речевые типы зачинов фельетона (композиционно-стилистический аспект)”. Дис. д-ра филол. наук. Ленинград.
- KRASNOWA T.I. (Краснова Т.И.), 2011: *Другой голос: анализ газетного дискурса русского зарубежья, 1917–1920 (22) гг*. Северная звезда. Санкт-Петербург.
- KSIENZIENKO O.A. (Ксензенко О.А.), 2011: *Лингвистические основы рекламной коммуникации*. МБА. Москва.
- ŁAZARIEWA E.A. (Лазарева Э.А.), 1993: *Системно-стилистические характеристики газеты*. Изд-во Уральского университета. Екатеринбург.
- ŁYSAKOWA I.P. (Лысакова И.П.), 1984: „Социолингвистический анализ газеты”. Дис. д-ра филол. наук. Ленинград.
- ŁYSAKOWA I.P. (Лысакова И.П.), 1989: *Язык газеты: социолингвистический аспект*. Изд-во ЛГУ. Ленинград.
- ŁYSAKOWA I.P. (Лысакова И.П.), 2005: *Язык газеты и типология прессы. Социолингвистическое исследование*. Филологический факультет СПбГУ. Санкт-Петербург.
- MAJDAŃOWA L.M. (Майданова Л.М.) и др., 1992: *Аргументация публицистического текста*. Издательство Уральского ун-та. Екатеринбург.

- MAJDAŃOWA L.M. (Майданова Л.М.) и др., 1997: *Речевая агрессия в средствах массовой информации*. Издательство Уральского ун-та. Екатеринбург.
- MAJDAŃOWA L.M. (Майданова Л.М.), 1987: *Структура и композиция газетного текста: средства выразительного письма*. Изд-во Краснояр. ун-та. Красноярск.
- MAJDAŃOWA L.M. (Майданова Л.М.), 2001: *Критика речи и литературное редактирование*. Изд-во Гуманитарного ун-та. Екатеринбург.
- NAKORIAKOVA K.M. (Накорякова К.М.), 2002: *Литературное редактирование. Общая методика работы над текстом: практикум*. Икар. Москва.
- NIĘGRYSZEW A.A. (Негрышев А.А.), 2011: *К макроструктурной типологии текстов новостных жанров*. „Вестн. Моск. ун-та. Сер. 10: Журналистика”, № 1, с. 228–244.
- NIĘGRYSZEW A.A. (Негрышев А.А.), 2015: *Референтное событие и референтная база новостного медиатекста*. „Медиалингвистика”, № 2 (8).
- NIESTIEROWA N.G. (Нестерова Н.Г.), 2015: *Современный радиодискурс (коммуникативно-прагматический аспект)*. Изд-во Томск. ун-та. Томск.
- NIKOŁAJEWA T.M. (Николаева Т.М.), 1988: *Лингвистическая демагогия*. В: Арутюнова Н.Д., отв. ред., Рябцева Н.К., Иоанесян Е.Р., ред.: *Прагматика и проблемы интенциональности. Сборник статей. Проблемная группа «Логический анализ языка»*. Институт языкознания АН СССР. Москва.
- OLANICZ A.W. (Олянич А.В.), 2004: *Презентационная теория дискурса*. Парадигма. Волгоград.
- ORŁOWA O.W. (Орлова О.В.), 2012: *Нефть: дискурсивно-стилистическая эволюция медиаконцепта*. Том-Сувенир. Томск.
- POŁONSKIJ A.W. (Полонский А.В.), 2012: *Медиа – дискурс – концепт: опыт проблемного осмысления*. „Современный дискурс-анализ”, № 1 (6), с. 42–56.
- POPOWA T.N., KOLESOWA D.W. (Попова Т.И., Колесова Д.В.), 2015: *Визуализация информации как тенденция развития современного текста*. „Медиалингвистика”, № 4, с. 83–96.
- POTAROWA R.K. (Потапова Р.К.), 2002: *Новые информационные технологии и лингвистика*. Моск. гос. лингвист. ун-т. Москва.
- RED’KINA T.Ju. (Редькина Т.Ю.), 2011: *Средства реализации развлекательной функции в трэвел-тексте*. „Вестник СПбГУ. Сер. 9. Филология. Востоковедение. Журналистика”, № 4, с. 210–218.
- RED’KINA T.Ju. (Редькина Т.Ю.), 2015: *Речевая экспликация ситуационной модели: лингвопраксиологический подход (на материале трэвел-текста)*. „Медиалингвистика”, № 2(8), с. 104–116.
- RIAZANCEWA T.I. (Рязанцева Т.И.), 2008: *Теория и практика работы с гипертекстом*. Академия. Москва.
- RIAZANCEWA T.I. (Рязанцева Т.И.), 2019: *О категориях гипертекста*. „Медиалингвистика”, № 6 (3), с. 327–340.
- ROGOWA K.A. (Рогова К.А.), 1975: *Синтаксические особенности публицистической речи*. Изд-во Ленингр. ун-та. Ленинград.
- ROGOWA K.A. (Рогова К.А.), 1979: *Стиль ленинской «Искры» и газета «Новая жизнь»: Лингвистический анализ жанра статьи*. Изд-во Ленингр. ун-та. Ленинград.
- ROZENTAL D.E. red. (Розенталь Д.Э. ред.), 1980: *Язык и стиль средств массовой информации и пропаганды*. Изд-во Моск. ун-та; Фак. журн. МГУ. Москва.
- SIROTINIŃA O.B. (Сиротинина О.Б.), 2013: *Русский язык: система, узус и создаваемые ими риски*. Изд-во Саратов. ун-та. Саратов.
- SKOWORODNIKOW A.P. (Сковородников А.П.), 1997: *Языковое насилие в современной российской прессе*. „Теоретические и прикладные аспекты речевого общения. Вестник Российской риторической ассоциации”.
- SOŁGANIK G.Ja. (Солганик Г.Я.), 1971: *Стиль репортажа*. Изд-во Моск. ун-та; Фак. журн. МГУ. Москва.
- SOŁGANIK G.Ja. (Солганик Г.Я.), 1981: *Лексика газеты*. Изд-во Моск. ун-та; Фак. журн. МГУ. Москва.

- SOŁGANIK G.Ja. (Солганик Г.Я.), 2005: *К определению понятий «текст» и «медиатекст»*. „Вестник Московского университета. Серия 10. Журналистика”, № 2, с. 7–15.
- SOŁGANIK G.Ja. (Солганик Г.Я.), 1993: *Текстовая модальность как семантическая основа текста и важнейшая стилевая категория*. „Stylistyka”, nr 2.
- SURIKOWA T.N. (Сурикова Т.И.), 2007: *Этический аспект языка СМИ*. В: Бельчиков Ю.А. и др., ред.; Закурский Я.Н. и др., редкол.: *Язык массовой и межличностной коммуникации*. МедиаМир. Москва.
- SWIETANA S.W. (Светана С.В.), 1976: *Телевизионная речь. Функции и структура*. Изд-во Моск. ун-та. Москва.
- SWIETANA S.W. (Светана С.В.), 1985: *О диалогизации монолога*. „Филологические науки”, № 5.
- SZMIEŁOWA T.W. (Шмелева Т.В.), 2014: *Грамматика. Морфология. Синтаксис*. В: Дускаева Л.Р., ред.: *Современный русский язык*. Питер. Санкт-Петербург, с. 56–161.
- SZWIĘC A.W. (Швец А.В.), 1979: *Публицистический стиль современного русского языка*. Вища шк. Изд-во при Киев. ун-те. Киев.
- TROSZYNA N. (Трошина Н.Н.), 1989: *Соотношение стилистики и лингвистики текста*. В: Трошина Н.Н., Стрельцова Г.Д. ред.-сост.: *Проблемы современной стилистики: Сб. научно-аналит. обзоров*. МедиаМир. Москва, с. 134–152.
- WARCZENKO W.W. (Варченко В.В.), 2008: *Медиатекст: вербальный и визуальный компонент*. В: Пастухов А.Г., отв. ред.: *Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе*. Горизонт. Орел, с. 263–271.
- WASILJEWA A.N. (Васильева А.Н.), 1983: *Газетно-публицистический стиль*. Русский язык. Москва.
- WEINRICH H. (Вайнрих Х.), 1987: *Лингвистика лжи*. В: Петрова. В.В. общ. ред.: *Язык и моделирование социального взаимодействия*. Прогресс. Москва, с. 44–87.
- WINOGRADOW S.I. (Виноградов С.И.), 1995: *Язык газеты в аспекте культуры речи*. В: Граудина Л.К., Ширяев Е.Н., ред.: *Культура русской речи и эффективность общения*. Федерация. Москва.
- WINOKUR G.O. (Винокур Г.О.), 1929: *Культура языка*. Лабиринт. Москва.
- WOROSZYŁOWA M.B. (Ворошилова М.Б.), 2013: *Политический креолизованный текст: ключи к прочтению*. Урал. гос. пед. ун-т. Екатеринбург.
- ZARWA M.W. (Зарва М.В.), 1969: *„Некоторые особенности языка радио как вида массовой коммуникации”*. Дис. канд. филол. наук. Москва.